

забувати про поки що нереалізовані суспільні потреби у євроінтеграційній сфері, зокрема це стосується наведених на початку даної праці семи вимог ЄС до України. Тут, як кажуть, м'яч знаходиться на нашій стороні і позитивне розв'язання цієї проблеми залежить від волі та мудрості парламентарів, урядовців та Президента України.

1. Сидоренко С. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. Європейська правда від 18.06.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>

2. Стрілки Годинника Судного дня перевели ближче до півночі. Радіо свобода від 23.01.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sudnyi-den-godynykstrilky/32238491.html>.

УДК 323.2+327.88

DOI: 10.31733/17-03-2023-197-199

Геннадій МАГАСЬ

заступник начальника кафедри
прикордонної безпеки,
доктор наук з державного управління, доцент

Олександр БІНЬКОВСЬКИЙ

доцент кафедри прикордонної безпеки,
кандидат військових наук, доцент

Володимир КОРЧЕВ

старший науковий співробітник
науково-організаційного відділу
кандидат військових наук

*(Національна академія Державної
прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького)*

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ У СХІДНОМУ РЕГІОНІ

Сьогодні велику увагу науковців та аналітиків у чималій кількості досліджень приділено тимчасовій окупації окремих територій Східного регіону держави. Утім, внутрішні соціально-економічні та політико-правові причини громадських протестів на окремих територіях Донбасу протягом весни 2014 року, які призвели до порушення суверенітету та територіальної цілісності України, на нашу думку, вивчені не до кінця, що, у свою чергу, не дає змоги повністю усвідомити ці трагічні події та не допустити їх повторення в майбутньому. Отже, з поміж найістотніших причин нами виокремлено такі:

- низький соціально-економічний рівень життя більшості мешканців регіону, які не стільки вбачали в російській федерації близьку за політичними чи культурними мотивами країну, скільки розглядали її «протекторат» як можливість покращити свій добробут завдяки більшим порівняно з Україною пенсіям та зарплатам;
- надмірна централізація державної влади, яка протягом багатьох років передувала цьому конфліктові. За такої ситуації територіальні громади були фактично позбавлені будь-якої самостійності в розподілі бюджетно-фінансових ресурсів та опинилися у великій залежності від прихильності центральної влади;
- підігрівання та поширення громадських протестів на Донбасі здійснювалося за посередньою участю та за значної фінансової підтримки регіональних і місцевих еліт. Утім, самі представники цих еліт доволі пізно (лише після цілковитої втрати контролю над ситуацією) зрозуміли, що їхні можливості та потенціал використав потужніший гравець – російська федерація;
- цілеспрямоване протягом багатьох років формування російськими засобами масової інформації та через соціальні мережі громадської думки в Південно-Східній Україні щодо ворожого ставлення до всього українського – мови, культури, традицій, історії тощо;
- вакуум державної влади, що утворився після самоусунення з посади та втечі з

країни президента В. Януковича. Це було максимально використано Російською Федерацією для делегітимації нової української влади шляхом висвітлення російськими засобами масової інформації процесу її кадрового формування як «військового державного перевороту» та «захоплення державної влади хунтою»;

– деморалізація правоохоронних органів після революційних подій на Майдані й тотальна неготовність Збройних Сил України до відбиття агресії та ефективного виконання своїх конституційних завдань в умовах ведення так званої гібридної війни;

– безкровна та доволі швидко анексія Криму Російською Федерацією стала наочним прикладом можливого подальшого сценарію для багатьох громадян у Східній Україні. Тому чимало мешканців Донбасу не відчували небезпеки збройного протистояння та руйнування інфраструктури регіону в разі аналогічного відокремлення Донецької та Луганської областей від України. Крім того, приклад Криму був посилений домінуючим серед населення Донецької та Луганської областей міфом у вигляді наративу: «Донбас годує всю Україну», виснажуючи таким чином регіон і позбавляючи його мешканців гідного соціально-економічного рівня життя. Інформація про дотаційність Луганської та Донецької областей сприймалася багатьма жителями Донбасу як елемент викривленої української пропаганди та навіть як образлива. Утім, якщо подивитися реальні цифри, то лише на дотації для вугільної промисловості Донбасу останні 5 років (2010-2014 рр.) спрямовували приблизно від 12 до 14 млрд. гривень на рік [1], що взагалі дорівнює повному фінансовому утриманню деяких областей України.

Технологічно відокремлення деяких територій Українського Донбасу почалося з громадської дискусії про зміну форми державного устрою з унітарної на федеративну. Разом з цим встановлено, що багато людей, які протягом березня-травня 2014 року взяли участь у заходах на підтримку федеративного устрою України, насправді не знали, що саме означає федералізація. Те, що під словами «федералізм» і «федералізація» криється справжній сепаратизм, стало зрозуміло, коли на адміністративних будівлях багатьох міст Східної України вивісили прапори російської федерації.

Про те, що ідеї федералізації, а згодом і сепаратизму в українському суспільстві є нав'язаними ззовні та не мають переважної підтримки серед громадян України, доволі наочно свідчать опитування громадської думки в пік популярності цієї тематики. Зокрема, за результатами дослідження, проведеного з 14 до 26 березня 2014 року соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Міжнародного республіканського інституту, більшість українських громадян підтримали унітарну форму державного устрою та виступили проти федералізації. За результатами опитування, 64 % респондентів переконані, що Україна має залишатися унітарною державою в її нинішньому вигляді. Лише 14 % висловилися за федеративну форму державного устрою. При цьому кількість прихильників унітарної України переважала навіть у Південно-східних областях: на Півдні за унітарну форму були 44 % опитаних (проти 22 %), на Сході за федералізм – 45 %, тобто менш як половина (проти 26 %) [2].

Тому цілком логічно, що основним поширювачем ідей федералізації в українському суспільстві виступила саме російська федерація, яка досить сильно нав'язувала ці ідеї Україні на дипломатичному рівні. Такі дії є відвертим порушенням базового принципу міжнародного права – невтручання

у внутрішні справи суверенної держави. Крім того, якщо об'єктивно подивитися на ситуацію навколо вживання російської мови в Південно-східній Україні, то стає очевидним, що проблема була більш ніж надуманою, штучно політизованою та не відповідала реальним запитам російськомовної частини українського суспільства. Про це свідчать опитування громадської думки, проведені в Україні з цього питання. Зокрема, згідно з результатами польового дослідження, яке проводила група «Рейтинг» з 3 по 12 квітня 2014 року в усіх регіонах нашої держави, окрім Криму, 85 % респондентів висловилися проти можливого введення російських військ в Україну, з них 73 % сказали «точно ні», а 12 % – «скоріше ні». Лише 9 % – за введення російських військ в Україну, 4 % – «точно за», ще 5 % – «скоріше за». При цьому серед російськомовних українців більшість також проти захисту їх російською армією. Так, 68 % із них висловилися проти проведення операції російською армією для захисту російськомовних в Україні. Підтримують таку операцію 19 % українців, які вказали, що є російськомовними [3].

Загалом навесні 2014 року на Донбасі склалася парадоксальна ситуація, коли проросійська меншість змогла нав'язати та диктувати проукраїнській більшості своє бачення майбутнього розвитку регіону, що надалі призвело до цілковитого контролю

окремих територій Українського Донбасу проросійським радикально налаштованим населенням. Такий парадокс можна пояснити трьома основними чинниками:

– згуртованість, активність і координованість дій проросійської меншості проти аморфної, пасивної та розгубленої проукраїнської більшості в регіоні;

– потужна фінансова та інша ресурсна підтримка російською федерацією, що спричинило недовіру значної частини проукраїнської більшості регіону до нових представників загальнодержавних владних органів, а звідси – її неготовність до відповідних активних дій;

– залякування та терор стосовно проукраїнських лідерів та активістів, які були вимушені через загрозу їхньому життю та здоров'ю, а також членів їхніх сімей покинути регіон, унаслідок чого було обезголовлено проукраїнські рухи, котрі могли змінити ситуацію на користь України.

Унаслідок впровадження результатів псевдореферендумів відбулося порушення державного суверенітету та територіальної цілісності України. Це, у свою чергу, призвело до наступних трагічних наслідків:

– численних людських жертв у результаті проведення антитерористичної операції. За даними ООН, із середини квітня по 6 жовтня 2014 року на Сході України щонайменше 3660 осіб вбито й 8756 поранено [4];

– тимчасової окупації окремих територій Луганської та Донецької областей, що становить приблизно третину загальної території регіону й переважну більшість його індустріальної частини, включаючи обласні центри Донецьк та Луганськ, а також такі великі промислові й шахтарські міста, як Горлівка, Алчевськ, Стаханов, Красний Луч, Ровеньки, Краснодон, Свердловськ;

– часткової втрати Україною контролю над державним кордоном у Донецькій та Луганській областях, що дало змогу російській федерації безперешкодно доправляти до зони АТО бойову техніку, зброю та боеприпаси, а також військові підрозділи, у тому числі регулярної армії рф. За даними Кабінету Міністрів України, протяжність неконтрольованої ділянки українсько-російського державного кордону становила приблизно 400 км [5];

– значного руйнування інфраструктури Донбасу. За даними Кабінету Міністрів України на повне відновлення зруйнованої інфраструктури Донбасу (станом на 2015 рік) знадобилося близько 11 млрд. гривень [6];

– вимушеного переселення із зони АТО значної кількості населення. За даними ООН, кількість лише внутрішніх переселенців в Україні (станом на 30 вересня 2014 року) становила понад 800 тисяч осіб [4];

– катастрофічної соціально-економічної ситуації на тимчасово окупованих територіях.

Отже, за громадськими протестами на окремих територіях Східного регіону України протягом весни 2014 року крилася заздалегідь спланована та цілеспрямована інформаційна, соціально-економічна, а згодом і воєнна агресія російської федерації, що триває і досі. Її невід'ємними елементами стали лукавство, подвійні стандарти й підступництво російського керівництва.

1. Маруніч Д. Почім вугілля для народу. *Економічна правда*. URL: http://www.epravda.com.ua/publications/2013/07/15/385482/view_print/

2. Українці не хочуть федералізації: опитування. *Українська правда*. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/6/7021553/>

3. Дослідження: 85 % українців проти російської інтервенції. BBC – Україна. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/04/140425_polls_against_russian_troops_vc.

4. Під час конфлікту на Сході України 3660 осіб загинуло, 8756 поранено: доповідь ООН. Interfax Україна. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/227539.html>.

5. Засідання уряду 5 вересня 2014 року під головуванням Прем'єр-міністра України. Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247581825&cat_id=244823857.

6. Ведернікова І. Віце-прем'єр Володимир Гройсман: «Мені – не шашечки, мені – їхати». *Дзеркало тижня*. 2014. № 38. С. 4.